

7. Sîrbu Ion. Robototehnica și perspectiva umană. // Conferința științifică internațională: Tehnologii – Aplicații - Simulare și resurse. 27-28 aprilie 2017. Universitatea Națională de apărare „Carol I”, București, România. WWW. Strategii 21.RO.

GIOVANNI PICO DELLA MIRANDOLA – NICOLAE MILESCU SPĂTARUL. IDEI RENASCENTISTE

Ștefan Lupan, dr. conf.

Giovanni Pico della Mirandola (1463 - Florența 1494) nobil și filosof al Renașterii Italiene devine cunoscut din 1486, cînd la vîrsta de 23 de ani propune să organizeze un forum a savanților din toată Europa, punînd în discuție 900 de teze despre religie, filosofie, științe naturale și magie, adică de toate cele, care se pot supune cunoașterii ('sibile').

Giovanni (Johannes) s-a născut în localitatea Fossa din Mirandola, lângă orașul Modena în familia lui Gianfrancesco Pico, Duce de Mirandola, Conte de Concordia și Giulia și soția sa, fiica lui Feltrino Boiardo, Conte de Scandiano. Mirandola era un ducat autonom în regiunea Emilia, aproape de Ferrara. Familia Pico ținea strînse legături cu familiile Sforza, Gonzaga, dinastia D'Este. Era ultimul copil, născut la după 23 de ani de căsătorie a părinților și mai avea doi frați mult mai vîrstnici: contele Galeotto și Antonio, devenit general în armata imperială.

De mic copil, avînd o memorie excepțională Giovanni a învățat latina și greaca cu intenția și insistența mamei sale să devină călugăr. La vîrsta de 10 ani el este numit protonotar papal, iar în 1477, la 14 ani studiază la Universitatea din Bologna dreptul canonic. Peste trei ani mamă-sa moare pe neașteptate și Giovanni leapădă studiile dreptului și trece la Universitatea din Ferrara să studieze filosofia. Aflîndu-se pe scurt timp la Florența, el face cunoștință cu Angelo Poliziano, cu poetul Girolamo Benivieni, și, probabil, cu tânărul Girolamo Savonarola, cu care a ținut strînsă prietenie pînă la moartea sa, chiar de s-a arătat acesta dușman înverșunat al mișcării culturale umaniste.

În anii 1480 – 1482 el continuă studiile la Padova, mare centru al *ariostotelismului*. Aici el învață ebraica și araba la evreul savant, pârtaș al lui Averoes, **Elia del Medigo**, care, la rugămintea lui Giovanni a tradus multe manuscrise Iudaice și a continuat mulți ani să traducă. Pico a scris multe sonete în latină și italiană, pe care le-a ars la insistența lui G. Savonarola. Pe parcursul a

patru ani el vizita centrele umaniste din Italia, iar în 1485 face o călătorie la Paris, la Universitate, centru de filosofie scolastică cu tradiții averoiste. Probabil la Paris i-a venit ideea de a expune în public 900 de teze. Savonarola a fost invitat la Florența de Pico și aici el ținea orații contra lui de Medici. Publicul ardea în foc operele lui Botticelli și Michelangelo, cărțile antice, sculpturi, mobilă și alte obiecte de artă. Peste câțva timp Savonarola cu călugării săi au fost zăvorâți în biserică și arși de vii. Dintre ei a scăpat ca prin mine criminalul grec Mihail Trevolis, care s-a ascuns la Moscova și cu numele Maxim Grecul se îndeletnicea cu scrierea textelor religioase.

În noiembrie 1484, aflându-se la Florența, el face legătură strânsă cu **Lorenzo Medici** și **Marcilio Ficino**. În aceste zile horoscopul le-a arătat, că poziția astrilor este favorabilă pentru M.Ficino, și acesta începe publicarea traducerilor operelor lui Platon în latină cu susținerea lui Lorenzo, iar Giovanni rămâne încântat de ambii, convins de atitudinea lor saturnină și de favorul providenței divine în viitor. Lorenzo l-a susținut și l-a protejat pe Pico, până la moartea sa, în 1492, căci fără de aceasta nu se știe, dacă inquiziția nu se apuca de el. Îndată după vizita la Florența, Pico trece pe la Roma cu intenția de a publica Tezele sale (900) și de a pregăti convocarea «congresului» învățaților pentru a le dezbate. Oprindu-se la Arezzo el este surprins în legături amoroase cu soția unui văr de-a lui Lorenzo Medici. Giovanni a dat să fugă cu femeea, însă a fost prins de soțul ei, rănit și aruncat în temniță. L-a eliberat însuși Lorenzo. Pentru a-și vindeca rănila, el pentru câteva luni se află la Perugia și în apropiere de Fratta și de acolo îi scrie lui Ficino, că Providența i-a dat să-i cadă în mâini cărți scrise în limba haldeilor babiloneni, de Ezdra, Zoroaster și Melchior, oracolul magilor, în care este expusă filosofia haldeilor și lămurite mai ales misteriiile. Tot în Perugia el face cunoștință cu mistica ebraică Cabbala, de care rămâne fascinat și o pune în rând cu Hermetica și Sf. Scriptură după vechime.

În 1485 el scrie o amplă scrisoare lui Ermolao Barbaro, în care expune planul său **de a concilia filosofia lui Platon cu concepțiile lui Aristotel** și de a apăra tot ce i prețios în Comentariile filosofilor medievali islamici Averroes și Avicenna.

În 1486 Giovanni Pico della Mirandola l-a Însărcinat pe Flavius Mithridates (Guglielmo Raimundo Moncada), evreu de proveniență Siciliană, convertit la creștinism să traducă din ebraică întreaga literatură Cabbalistică. Mithridat în câteva luni sau un an a tradus 3500 de pagini de mare format. După moartea lui Pico manuscrisele cu traducerile au fost depuse în biblioteca Vaticanului din Roma și au rămas neatrinse până în zilele noastre. Astăzi întreaga bibliotecă cabbalistică este publicată în volum-monografie de Institut für Judaistik der Freie Universität din Berlin și Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento din Florența cu scopul de a scoate la lumină conținutul real al concepției centrale a renașterii, care rămânea inaccesibilă sute de ani.

Raimundo Moncada cunoștea și araba. În 1486 el locuia la vila lui Pico de la Fratta, lângă Perugia și îl ajuta să învețe arameica. În 1477-83 Moncada era la Roma. În martie 1482 lucra asupra traducerii Coranului la comanda Ducelui de Urbino Federico da Montefeltro. El a mai tradus Scrisorile de înălțare de ben Maimud, Comentariile lui Levy ben Gerson la Cântarea lui Solomon și *Sermo de generatione Syllogismorum Simplicium et Compositorum in omni figura*, de Egidius Romanus. El este autorul cărții „De tropis Hebraicis”, lucrare originală în latină, cu accent evreesc, semnalată de Sebastian Münster ca „imbonatus”. În unele publicații se spune, că Flavius Mithridates să fie pseudonimul cabalistului german Ioaniți (Juhanan ben Isaac), care era pe la sf. anilor 1480 lângă Pico și îl învăța. În multe lucrări se afirmă, că acesta este Samuel ben Nissim Abulfaradj.

Pico socotea, că un om educat trebuie să studieze izvoarele ebraice, talmudice și hermetice, fiindcă în acestea este exprimat același concept și idee de Dumnezeu, care le vedem în Biblie, însă prin limbaj și cuvinte diferite. Aici ne oprim pentru a semnala ideea asemănătoare și la Nicolae Milescu, care spune, că ficare limbă (popor) în felul său și cu nume diferite îl slăvește pe același Dumnezeu. Ambii cugetători cunoșteau mai multe limbi, și s-au ridicat pe un orizont mai înalt, de unde se cunoștea mai clar ideea conviețuirii diferitor limbi, popoare, culturi și concepții filosofice. Nicolae Milescu Spătarul dezvolta pe larg ideea valorificării culturilor antice prin învățarea limbilor, mai ales a celei grecești, care a înrăuit și astăzi « îi dă mare ajutor limbii latine, dar mai ales limbii slavone pe viitor va ajuta cu știința să se curățe, căci toate cărțile religioase sânt traduse din grecește și de acolo pot fi corectate, când vor fi date tiparului ».¹

Ca un imn intru gloria limbii grecești sună poezia lui **Alexandru Hegia (c.1433-1498)**, adusă pentru prima dată în spațiul de credință ortodoxă de N. Milescu și tradusă de el în slavonă în sec. XVII și de noi tradusă în română în sec. XX. Alexandru Hegia a fost la începutul Renașterii și a avut mulți discipoli, precum Desideriu Erasmus, Hermann von Busche, Conrad Goclenius, Conrad Mutianus,² papa Adrian VI, Rudolf Agricola și a.

Ca exemplu de influență a culturii și învățaturii filosofilor Greciei antice N. Milescu îl citează pe **Antonio Possevino**: „*Este cu adevărat de laudă Grecia, care a dat tuturor statelor toate științele neangajate, ... (căci doar) pe platonieni i-au urmat cei mai buni părinți ai noștri, și pe peripatetici, filosofia cărora (a lui Aristotel) o ține biserica*”, aducând și informații proprii: „*Latinii în toate academiile lor, în Veneția, Padova, Paris, Londra, Lyon, Praga, Roma, Țarigrad și în insulele din Grecia Cercira, Hios, Zakynth și a. și până astăzi țin științele grecești și le pun la baza învățământului și denumirile științelor la toate popoarele cu nume grecesc le numesc*”.³

Deci, în practică, simbioza filosofiei lui Platon cu a lui Aristotel are loc în tradiția milenară a creștinizmului. Biserica putea face și din Aristotel un stâlp al credinței, precum a procedat și Dimitrie Cantemir, numind opera lui Aristotel teologie.

În decembrie 1486 la Roma apare lucrarea lui Pico "Oratio de Hominis dignitate"⁴ la care sânt alăturate „900 de teze” în care se obligă să-și asume cheltuielile fiecărui savant, care va participa la dezbateri. Iar în februarie 1487 papa Inocențiu VII a convocat o comisie cu scopul de a pune tezele în proba ortodoxiei lor. 13 teze au fost condamnate. Pico a decis înscris să le retragă, însă nu și schimbă părerea despre adevărul lor și scrie „Apologia” înru apărarea lor, care circula în manuscrise până la apariția cărții în 1489. Papa a convocat un tribunal al inquiziției să-l impună cu forța să se decică de Apologie și a mai adaos alte teze la cele condamnate ca eretice, numite „flori de erezie, scandaloase și dușmănoase credinței”. Pico s-a refugiat în Franța în 1488, dar Ducele de Savoya la cererea nunțului papal l-a arestat și întemnițat în castelul Vincenne. Pentru eliberarea lui au intervenit mai mulți magnați italieni cu influență la rugămintea lui Lorenzo Medici și Carol VIII, purtându-i simpatie, l-a eliberat, iar papa a insistat să fie în Florența sub supravegerea și protecția lui Lorenzo, însă nu l-a scutit de cenzura papală, până când în 1493 nu vine la tron Alexandru VI (Rodrigo Borgia).

Pentru activitatea nestingherită Lorenzo i-a oferit vila lângă Fiesole, unde Pico a scris și a publicat „Heptapulus id est de Dei creatoris opere”(1489) și „De Ente et Uno”(1491). În lucrarea „De Ente et Uno” Pico della Mirandola dezvoltă ideile despre raporturile dintre multiplicitatea lucrurilor și unitatea lor. De la ideea matematică, că toate lucrurile se numesc cu unitatea: o sută, o duzină, o mulțime etc. se fac mai multe concluzii: că Unitatea este o forță unificatoare activă, că ea este înafara multiplicității (la Bertran Russel ea nu aparține mulțimii, nu se include în aceasta), că fără Unitate lumea lucrurilor nu are existență, și ca rezultat, societatea nu există fără unul Dumnezeu. La Aristotel unitatea lumii de sub soare o asigură cerul. Gânduri adânci, bazate pe istoria problemei raporturilor dintre unu și multiplu găsim la Nicolae Milescu în „Cartea ieroglifică” în genericul „despre Unitar”. Cărturarul moldovean face concluzie etico-socială în toate lucrările sale, că viața socială necesită concordanță, că cetățenii trebuie să asculte de monarh, ca factor unificator, iar și monarhii, care sunt mulți, trebuie să se supună Unului Dumnezeu.

Pico a mai scris o lucrare „*Disputationes adversus astrologiam divinatricium*”(rămasă neterminată) publicată post mortem de nepotul sau de pe frate Giovanni Francesco Pico della Mirandola, în care condamnă cu dârzenie practica deterministică a astrologilor din timpul său. Ideea o găsim și la N. Milescu în Predoslovie la cartea „*Arithmologia*” unde scrie, că stelele nicicum

nu pot avea influență asupra soartei omului și face deosebire între astronomie ca știință și astrologie.

După moartea lui Lorenzo, în 1492 Pico trece la Ferrara, uneori venind să viziteze Florența, unde creștea influența lui Savonarola. Pico decide să se facă călugăr și se dezice de interesul pentru hermetica egipteană și textele haldeice, distruge propriile opere poetice.

Lorenzo Medici nu mai era, iar dușmanii lui Pico unelteau moartea lui. În 1494 Pico și prietenul său, Angelo Politiano au fost otrăviți în împrejurări misterioase. Faptul, că au fost otrăviți s-a transmis oral, de tradiție, deși nepotul său în biografia lui Pico, scrie că a murit în trei zile de dureri în abdomen. Astăzi s-au înaintat diverse presupuneri, ca otrava i-a dat o secretarul său, Christoforo Calamaggiore pentru strânsele legături cu Savonarola; că noul papă a găsit șiretlicul mai ingenios decât predecesorul Inocentiu VII, și acesta a dat ordin să fie omorât; că l-au otrăvit doi dintre apropiați, care îi erau datori mari sume de bani; că moartea i-a făcut o feciorul lui Lorenço Medici, Piero din cauza prieteniei lui cu Girolamo Savonarola. Cauza morții rămâne constantă: **otrava**. Au fost înmormântați în biserica San Marco și prohodul le-a citit Savonarola cu aluzii la înclinațiile lor homosexuale,⁵ în ziua, când regele Franței Carol VIII cu oștile a intrat în Florența. Despre nelegiuirile papei și a altor demnitari și chiar în privința lui Pico, regele știa, și de otrăvirea lui Pico repede l-au informat, că acesta a trimis înainte de a ajunge oastea, medicul personal, care nu l-a mai putut salva.

În 2007 osemintele celor doi au fost exhumate și supuse analizei cu tehnologii biomoleculare de către profesorul de antropologie din Bologna Giorgio Gruppioni împreună cu alți savanți din Pisa și Lecce pentru a stabili cauza morții lor. La 21 oct. 2007 s-a constatat, că moartea le-a venit de la o mare doză de arsenic, găsită în oase, precum s-au depistat cantități excesive de mercur și plumb. Criminalii erau mai degrabă din anturajul apropiat, spune Silvano Vinceti, șeful Comitetului național pentru cultură. O altă precizare savanții au făcut, când au măsurat oasele și s-a constatat, că Pico era de statură înalt, de 6 picioare (183 cm.), și viguros, iar Angello Poliziano doar 5 picioare(153 cm.).Pentru Pico aceasta e surprinzător,deoarece portretele ni-l imaginează ca persoană de talie mijlocie, chiar și numele Pico înseamnă „mic”, ce i-a dus pe mulți în eroare.

Galleria degli Uffizi, Firenze

Marsilio Ficino October 19, 1433Figline, Italy-October 1, 1499

Bibliografie:

1. Nicolae Milescu Spătaru. Demonstrație pe scurt, că limba și învățătura greacă e mai tare necesar trebuincioasă, decât limba și învățăturile latine, și cu ce este de folos neamului slavonesc. –În: Nicolae Milescu Spătaru și istoria culturii. Chișinău, Civitas,1998. pp.90-95. Traducere și editare de șt. Lupan.
2. De exemplu, Conrad Mutianus scria prietenilor săi despre diferitele nume a aceluiași Zeu: "Est unus deus et una dea. Sed sunt multa uti numina ita et nomina: Jupiter, Sol, Apollo, Moses, Christ, Luna, Ceres, Proserpina, Tellus, Mary. Sed haec cave enunties. Sunt enim occulta silentio tamquam Eleusinarum deorum mysteria. Utendum est fabulis atque enigmatum integumentis in re sacra. [...] Tu, Jove, hoc est Optimo Maximo Deo propitio, contemne tacitus deos minutos. Quum Jovem nomino, Christum intellige et verum Deum [...]". Sez nec, Jean & Sessions, Barbara F. (transl.) (1995) *The Survival of the Pagan Gods*. Princeton University Press. p. 99.
- 3.Nicolae Milescu Spătaru.Ibid.1998.
4. Titlul actual i-a fost dat in ediția din 1496.
5. Atitudinea către femei a lui Pico, Politiano, Savonarola și a. era destul de depreciaivă, pentru a fonda pornirile lor homosexuale și in privința aceasta ei nu erau fideli concepției lui nPlaton, care în susținerea capacităților femeilor, vorbea de femeile, căroro li sa dat să conducă cu regate. N.Milescu, dimporivă, recunoștea capacități egale cu ale bărbaților: in conducerea statală - Semiramida etc., in puterea profetică - Sibilele, păstrând atitudinea pozitivă, care venea de la Platon, apoi susținută de Petrus Abaelardus și a.